

ภาษามลายู การแปลและการเมือง

ชินทาโร ฮารา

นักวิชาการอิสระ

paraching1973@gmail.com

บทคัดย่อ

หลังจากการลงนามใน “ฉันทามติทั่วไปเพื่อดำเนินการพูดคุยสันติภาพ” ณ วันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ระหว่างรัฐไทยกับผู้ที่มีความเห็นต่างกัน บรรยากาศในพื้นที่ความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เปลี่ยนไป และพื้นที่การก่อสร้างและพื้นที่ทางการเมืองเปิดกว้างขึ้น ตามความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีข้อมูลหลายอย่างปรากฏขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยคลิปแถลงการณ์จากฝ่ายขบวนการ การทำสารคดีหรือรายงานข่าวโดยสื่อทางเลือกในพื้นที่และเอกสารต่าง ๆ บทความนี้พยายามจะอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการลงนามที่กล่าวมาข้างต้น และวิเคราะห์ถึงการมองประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันระหว่างฝ่ายรัฐไทยกับฝ่ายขบวนการ ซึ่งเป็นหนึ่งในที่มามีสำคัญของความขัดแย้งในภูมิภาคจังหวัดชายแดนใต้ รวมไปถึงการวิเคราะห์แง่มุมของขบวนการที่มีต่อรัฐสยาม/ไทย ที่ฝ่ายขบวนการเรียกในนาม “นักล่าอาณานิคมสยาม (penjajah Siam)” และเป้าหมายการต่อสู้ของขบวนการ

[วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 34 ฉบับที่ 3 ปี พ.ศ. 2558]

คำสำคัญ: ภาษามลายู, ภาษาอินโดนีเซีย, ภาษามลายูถิ่นปัตตานี, ชชาติพันธุ์มลายู, โครงการภาษา, นโยบายภาษา

The Malay Language, Translation and Politics

Shintaro Hara

Freelance researcher

paraching1973@gmail.com

Abstract

After the signing of “The General Consensus on Peace Dialogue Process” in Kuala Lumpur on 28 February 2013 between the Thai government and those who have different ideologies and opinions from the state, the atmosphere of the conflict area in the Southern Border Provinces of Thailand drastically changed. The space for communication and political discussion was much more extended than before. Following this development, there was a surge of information related to the conflict which had been unthinkable before, including the release of video clips from the non-state armed actor, documentaries and news reports produced by the local media and so on.

This article tries to explain the changes after the signing of the consensus in the conflict area, and to analyze the difference of the historical views of the state and the non-state armed actors, because this difference is regarded as one of the core root of the conflict. This is followed by the analysis of the perception of the non-state armed actors which describes the Thai state as the ‘Thai colonialists’ and the purpose of their struggle.

[Thammasat Journal, Volume 34 No.3, 2015]

Key Words: Malay, Indonesian, Patani Malay dialect, Malay ethnicity, language planning, language policy

บทนำ

บทความชิ้นนี้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงบรรยากาศที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์สำคัญสองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2556 และวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่มีนัยสำคัญเพื่อที่จะเข้าใจอุดมการณ์และแนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังของการต่อสู้โดยกลุ่มที่ “มีความเห็นต่างจากรัฐ” โดยวิเคราะห์ข่าวสาร สารคดี หนังสือ คำแถลงการณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง

เหตุการณ์เหล่านี้นำไปสู่การเผยแพร่ “คำ” หรือ “วาทกรรม” ซึ่งก่อนหน้านี้เป็นสิ่งถูกห้ามและเป็นโอกาสเพื่อให้สังคมภายนอกรับรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อีกฉบับหนึ่งที่คนในพื้นที่และ/หรือขบวนการปลดปล่อยมลายูปาตานีถือเป็นประวัติศาสตร์ของชาติมลายูปาตานี (bangsa Melayu Patani) บทความชิ้นนี้ลงท้ายด้วยกับบทวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการสร้างสันติภาพในพื้นที่

สองเหตุการณ์ในเดือนกุมภาพันธ์ 2556 ที่ทำให้เกิดบรรยากาศการเปิดกว้างในการผลิต “คำ” และ “วาทกรรม”

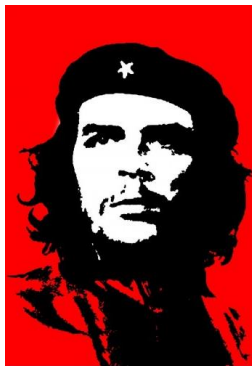
เดือนกุมภาพันธ์ 2556 มีเหตุการณ์สำคัญสองเหตุการณ์ที่ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนบรรยากาศทางการเมืองในพื้นที่ความขัดแย้งในปาตานีหรือสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เหตุการณ์แรกคือเหตุการณ์ปะทะกันที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2556 ณ ฐานทหารนาวิกโยธิน กองทัพเรือ ณ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส ระหว่างกลุ่มติดอาวุธจำนวนหลายสิบคนกับเจ้าหน้าที่ทหาร ลงท้ายด้วยการเสียชีวิตของสมาชิกกลุ่มติดอาวุธทั้งหมด 16 คน หลังจากเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นแล้ว คนในพื้นที่แสดงท่าทีที่ไม่เคยแสดงมาก่อนหน้านี้ หนึ่งในตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือคำสัมภาษณ์จากสมาชิกครอบครัวของผู้เสียชีวิต คำสัมภาษณ์เหล่านี้บ่งบอกถึงความในใจซึ่งก่อนหน้านี้ไม่มีโอกาสหรือพื้นที่เพื่อแสดงออก หนึ่งในตัวอย่างคือสารคดีที่ผลิตโดยกลุ่ม Wartani เป็นสื่อทางเลือกในพื้นที่ “Southern Criminals or People's Fighters” (<https://www.youtube.com/watch?v=3ZfXltWjZd0>) ซึ่งภรรยาและบิดาของผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์กล่าวถึงความในใจในภาษามลายูถิ่นปาตานี

ตอนกลางเดือนมีนาคมของปีเดียวกัน ในเมื่อผู้เขียนเป็นลุ่มให้แก่นักข่าวจากสำนักข่าว Reuters ญาติของผู้เสียชีวิตคนหนึ่งได้อธิบายให้แก่นักข่าวว่า ผู้เสียชีวิต ซึ่งเป็นนักรบของขบวนการปลดปล่อยปาตานี เคยบอกว่า “ถ้าหากว่า ปาตานีบรรลุเอกราชแม้แต่วันที่เดียวก่อนวันสิ้นสุดโลก ถือว่าการต่อสู้ของเราประสบความสำเร็จแล้ว” คำพูดนี้บ่งบอกถึงความตั้งใจของสมาชิกฝ่ายขบวนการที่ยอมเสียสละชีวิตที่พวกเขาถือว่าเป็นการต่อสู้อันบริสุทธิ์ คำอธิบายนี้สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของบิดาผู้เสียชีวิตอีกคนหนึ่ง ในเมื่อนักข่าวถามว่า “ถ้าหากว่า ท่านสามารถคุยกับลูกของท่าน (ซึ่งตอนนั้นเสียชีวิตในการปะทะกันแล้ว) ท่านอยากจะบอกอะไรกับลูกของท่าน” บิดาท่านนี้ก็ตอบว่า “จงจู่มือพ่อแม่ของเธอ และพาเข้าถึงสวรรค์” ซึ่งคำตอบนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า สำหรับสมาชิกครอบครัวลูกที่เสียชีวิตในการปะทะกันเป็นเซฮีด ซึ่งเป็น การเสียชีวิตบนเส้นทางต่อสู้เพื่ออัลลอฮ์ เขาไม่ใช่โจร

หรืออาชญากร ฝ่ายบริหารท้องถิ่นที่นำเสนอให้ศพของผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวในหลุมฝังศพเดียวกันที่จะขุดในบริเวณมัสยิดชื่อดังแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา แต่ข้อเสนอดังกล่าวก็ถูกปฏิเสธโดยชาวบ้าน เพราะชาวบ้านต้องการจะมีศพของผู้ที่เป็นชะฮีดในกูโบร์ (สุสาน) ของแต่ละหมู่บ้าน ดังนั้นศพของผู้เสียชีวิตทั้งหมด 16 คนก็ถูกจัดการเป็นศพของชะฮีด (ถูกฝังโดยไม่มีการอาบน้ำศพ) และถูกฝังในกูโบร์ในหมู่บ้านของตัวเอง (ผลการสำรวจโดยนักข่าวจากสำนักข่าวดังกล่าว Andrew Marshall ปรากฏในเว็บไซต์สำนักข่าว Reuters “Insight: Little optimism for breakthrough in Thailand’s forgotten jihad”)

ในบรรดาผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าว มีผู้ที่เป็นแกนนำของกระบวนการเป็นจำนวนหนึ่งหนึ่งในผู้ที่เป็นที่รู้จักกันคือนาย มะรอโซ จันทรวัตติ แกนนำคนนี้ได้ตีความจับทั้งหมด 18 หมายถึงตามสายตาของคนในพื้นที่เป็นนักต่อสู้ของประชาชน ภาพของนายมะรอโซที่ถูกแต่งให้ดูเหมือนภาพของนักต่อสู้ชื่อดัง เซ เกบารา ได้รับความนิยมอย่างสูงจากหนุ่มสาวในพื้นที่อย่างมาก จนถึงในช่วงหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว มีคนจำนวนไม่น้อยที่ใช้ภาพของนายมะรอโซเป็นภาพโปรไฟล์ในโซเชียลมีเดีย (ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับนายมะรอโซ จันทรวัตติ สามารถอ่านได้ในบทความ “รายงานพิเศษ มะรอโซ จันทรวัตติ : จากเหยื่อสู่แกนนำ RKK” โดย เอกรินทร์ ต่วนศิริ 2013)

ซ้าย: ภาพของนาย มะรอโซ จันทรวัตติ ที่ถูกแต่งจาก <http://f.ptcdn.info/565/003/000/1364378154-s01-o.jpg> ซึ่งมีคำว่า “pejuang kebebasan rakyat Patani” (นักต่อสู้ปลดปล่อยประชาชนชาวปาตานี) ขวา: ภาพของนาย เซ เกบารา จาก <http://www.visualart.net.au/cheredblawhi-print-posters>

นอกจากนี้ นักเขียนในพื้นที่แต่งบทกวีเพื่อระลึกถึงเหตุการณ์ดังกล่าวและ “บุญคุณ (jasa)” ของนักต่อสู้ ทั้งหมด 16 คน บทกวีดังกล่าวในภาษามลายูมีชื่อว่า “13 Februari (13 กุมภาพันธ์)” ในบทกวีบทนี้ ผู้เสียชีวิต 16 คนได้รับฉายาว่าเป็น “perwira (วีรบุรุษ)” ที่จะได้รับค่าตอบแทนในโลกหน้าจากพระเจ้า นักดนตรีในพื้นที่ก็แต่งเพลงสำหรับบทกวีบทนี้ และเผยแพร่ทาง YouTube ยอดฮิตทั้งหมดสำหรับเพลงนี้ในปัจจุบัน (เดือนกันยายน 2557) มีมากกว่า 250,000 ครั้ง คนที่เปิดคลิปนี้ส่วนใหญ่เป็นหนุ่มสาวในพื้นที่ (<https://www.youtube.com/watch?v=ULJNefkKfJI>)

สิ่งที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนจากปรากฏการณ์เหล่านี้คือ คนในพื้นที่ความขัดแย้งในปาตานีบางส่วน มีโลกทัศน์ที่แตกต่างไปจากชาวไทยทั่วไป เช่น จากสายตาของชาวไทย ผู้เสียชีวิต 16 คนเป็นสมาชิกกลุ่มอาชญากรรมที่ได้รับฉายาว่าเป็น “โจรใต้” (ผู้เขียนได้ฟังคำพูดของนายตำรวจในพื้นที่บาเจาะที่แสดงความโล่งใจเพราะ “หัวหน้าโจรใต้ตายแล้ว” และมีรายงานข่าวที่ใช้คำนี้ เช่น โจรใต้บุก

โจมตีฐานทหาร อ.บาเจาะ ปะทะดับ 17 ศพ” ไทยรัฐ 13 กุมภาพันธ์ 2553) แต่สำหรับคนในพื้นที่ (ซึ่งมีจำนวนไม่น้อย) คนเหล่านี้เป็นนักต่อสู้ของประชาชนที่ได้รับการยกย่องเป็นวีรบุรุษ เป็นชะฮีด ซึ่งเป็นบุคคลที่เสียชีวิตในการต่อสู้บนเส้นทางของอัลลอฮ์

ก่อนหน้านี้ วาทกรรมเหล่านี้ไม่เคยปรากฏขึ้นมาในพื้นที่ความขัดแย้งแห่งนี้ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ภายใต้กฎหมายพิเศษสามฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ซึ่งอำนาจอำนาจเบ็ดเสร็จให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง รวมถึงการควบคุมตัว การตรวจค้นบ้าน ฯลฯ ประชาชนในพื้นที่หลีกเลี่ยงที่จะพูดถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์เท่าที่จะหลีกเลี่ยงได้ เพราะการกล่าวถึงบางประเด็น เช่น ปาดานี ที่เป็นชื่อของภูมิภาคนี้ (คำว่า “ปาดานี” คำนี้ใช้เพื่อกล่าวถึงภูมิภาคจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางอำเภอของจังหวัดสงขลา ซึ่งแตกต่างจากชื่อจังหวัด “ปัตตานี”) ขบวนการปลดปล่อยปาดานี เอกราช ฯลฯ เพราะการกล่าวถึงสิ่งเหล่านี้ที่สาธารณะอาจนำไปสู่การควบคุมตัวโดยไม่จำเป็นต้องมีหมายใด ๆ จากศาลภายใต้อำนาจภายใต้กฏอัยการศึก (สำหรับข้อกำหนดในกฏอัยการศึก ดูไฟล์ PDF ในลิงค์:

<http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A1119/%A1119-20-2548-a0001.pdf>)

แต่บรรยากาศในพื้นที่ความขัดแย้งก็เปลี่ยนไปอย่างชัดเจนหลังจากมีการลงนามฉันทมติทั่วไปว่าด้วยกระบวนการสานเสวนาสันติภาพ (The General Consensus on Peace Dialogue Process) ในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2557 ระหว่างรัฐบาลไทยกับ “ผู้ที่มีความเห็นแตกต่างไปจากรัฐบาล การลงนามเป็นครั้งแรกที่ฝ่ายรัฐไทยยอมรับว่ามีกลุ่มที่มีความเห็นที่ต่างกันอย่างเป็นทางการ (สำหรับเนื้อหาของฉันทมติทั่วไปดังกล่าว ดู http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/TH_130228_GeneralConsensusPeaceProcess.pdf)

ประวัติศาสตร์สองฉบับ

การที่มองกลุ่มบุคคล 16 คนที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์ปะทะกันในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ เป็นวีรบุรุษแทนที่จะมองว่าเป็นโจรหรืออาชญากร ถือเป็นหลักฐานที่ชัดเจนว่า คนในพื้นที่อย่างน้อยบางส่วน มีโลกทัศน์ที่แตกต่างไปจากโลกทัศน์ของฝ่ายรัฐ สำหรับตอนนี้ไม่มีวิธีการใด ๆ ที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับสัดส่วนหรือจำนวนของคนที่มีโลกทัศน์เช่นนี้ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นประเด็นที่ถูกห้ามโดยฝ่ายความมั่นคง ผู้ใดที่กล้าพูดถึงเรื่องนี้คงจะถูกควบคุมตัวภายใต้อำนาจจากกฎหมายพิเศษ

การที่มีโลกทัศน์ที่แตกต่างกันก็ย่อมเกิดจากการที่มีประวัติศาสตร์สองฉบับ ฉบับแรกคือประวัติศาสตร์ฉบับรัฐไทยที่เขียนในภาษาไทย โดยมีเป้าหมายจะสร้างความชอบธรรมในการปกครองของรัฐไทยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งถือว่าภูมิภาคแห่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยาม/ประเทศไทย อันชอบธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ ส่วนประวัติศาสตร์อีกฉบับหนึ่งคือประวัติศาสตร์ของชาวมลายูที่บันทึกไว้และถูกถ่ายทอดในภาษามลายู ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์แห่งความสูญเสีย ความเจ็บปวดและความบอบช้ำ เพื่อเล่าเรื่องราวแห่งการสูญเสียรัฐอิสระ และความเดือดร้อน

ของชาวมลายูปาตานีภายใต้การปกครองอย่างโหดร้ายของรัฐสยาม โดยมีนโยบายเชิงชาตินิยมอันรุนแรง ทำให้คนมลายูถูกผสมกลมกลืน เสียหายวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิม ตามด้วยการบริหารอันไม่ยุติธรรม (ผู้เขียนเคยนำเสนอเรื่องนี้ในบทความภาษามลายู “Satu Bumi Dua Dunia”, Hara, 2013)

ทั้งสองฝ่ายที่ยึดถือประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันเหล่านี้ ขาดการสื่อสารกันโดยมีภาษาที่แตกต่างกันเป็นภูมิหลังที่สำคัญ ดังนั้นก่อนหน้านั้นแทบจะไม่มีโอกาสที่จะสร้างความเข้าใจกัน โดยฝ่ายรัฐบังคับให้ชาวมลายูยอมรับการปกครองและนโยบายของรัฐ แม้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นการคุกคามต่ออัตลักษณ์ของเชื้อสายมลายูก็ตาม

สำหรับผู้ที่ยึดถือประวัติศาสตร์ฉบับรัฐสยาม/ไทย พวกที่เรียกร้อง “สิทธิความเป็นเจ้าของของชาวมลายู (hak pertuanan Melayu)” นั้นไม่ต่างจากกบฏหรือกลุ่มแบ่งแยกดินแดนซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ ดังนั้นเกิดคำว่า “โจรใต้” ที่ปรากฏในสื่อกระแสหลักเป็นประจำ แต่การที่มองคนเหล่านี้เป็นแค่ “โจร” นั้นไม่ได้ช่วยอะไรแม้แต่ประการเดียวในการสร้างสันติภาพตรงกันข้าม ความเข้าใจถึงความเป็นมาของปัญหาควรเป็นก้าวแรกในการแก้ไขปัญหาในภูมิภาคนี้ หนึ่งในปัจจัยที่สำคัญคือการมองประวัติศาสตร์เชิงสังคมนิยม (realism) อันปราศจากอุดมการณ์ใด ๆ แต่เนื่องจากกรกล่าวประวัติศาสตร์แบบชาวมลายูยังถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ จึงทำให้ประวัติศาสตร์ฉบับนี้ขาดโอกาสเพื่อที่จะเป็นที่รู้จักกันในสังคม ซึ่งเป็นอุปสรรคในการสร้างความเข้าใจ

ดังเช่น ศ.ดร. ธนศ อภรณ์สุวรรณ ได้อธิบายมาในหนังสือ "ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย" ว่า “ลัทธิแบ่งแยกดินแดน” เป็นผลิตภัณฑ์ของรัฐไทย เพราะหลังจากปาตานีถูกผนึกให้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐสยามตามสนธิสัญญากรุงเทพฯ เมื่อปี ค.ศ. 1909 ชาวมลายูไม่ได้เรียกร้องการแบ่งแยกดินแดนตั้งแต่แรก แต่ความเป็นธรรมในการปกครองต่างหาก อย่างไรก็ตาม ฝ่ายรัฐสยามก็ไม่เคยสนใจถึงความต้องการของชาวมลายูในพื้นที่ ตรงกันข้ามกลับขับเคลือนโยบายต่าง ๆ ที่ไม่เป็นความพึงพอใจของชาวมลายูอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นนโยบายต่าง ๆ เชิงชาตินิยมสุดโต่ง นโยบายการศึกษาซึ่งมีการปลูกฝังชาตินิยมเป็นหลักและไม่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม และความเห็นการย้ายเจ้าหน้าที่ไร้คุณภาพจากภูมิภาคอื่น (ซึ่งเป็นการลงโทษสำหรับเจ้าหน้าที่ทุจริต)

นอกเหนือจากนี้ ชาวไทยพุทธทั่วไป รวมไปถึงชาวไทยมุสลิมซึ่งไม่ใช่ชาวมลายู ยังเรียกคนมลายูในพื้นที่นี้ว่าเป็น “แขก” การใช้คำนี้บ่งบอกถึงแง่มุมของคนไทยที่ไม่ยอมรับสิทธิของคนในพื้นที่ เพราะคำว่าแขกหมายถึง “ผู้มาเยี่ยม” ทั้ง ๆ ที่คนมลายูเป็นคนที่อยู่ในภูมิภาคนี้ก็ตาม อีกนัยหนึ่ง การใช้คำนี้ก็แสดงถึงทัศนคติของผู้ใช้คำนี้ที่มองว่าชาวมลายูเป็นประชาชนชั้นสองด้วย

ฝ่ายรัฐไทยยังดำเนินการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ซึ่งมีเนื้อหาสาระที่ได้รับอิทธิพลอย่างสูงจากชาตินิยม ดังนั้นการมองประวัติศาสตร์ของภูมิภาคปาตานีก็ถูกกล่าวถึงจากแง่มุมของรัฐอย่างเดียว โดยใช้เวลากระบวนบางอย่างรวมถึง “เสียดินแดน” โดยไม่ได้พูดถึงการ “ได้ดินแดน” หรือ “การเสียดินแดนของชาวมลายู” ด้วยซ้ำ (สุจิตต์ วงเทศ, 2555)

สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า รัฐไทยและสังคมไทยไม่ยอมรับสิทธิของชาวมลายูในคนพื้นเมืองในพื้นที่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจสำหรับชาวมลายูอย่างยิ่ง ดังนั้นมีการคัดค้าน การเรียกร้องหรือการต่อต้าน ไม่ว่าจะเป็นข้อเรียกร้องของเจ็ดข้อของฮัจญ์สุหลง (พุทธพล มงคลวรวรรณ, 2552) หรือการต่อสู้ทางการเมืองของนายอดุล ณ สายบุรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแรกจากจังหวัดนราธิวาส แต่การต่อสู้เหล่านี้ก็ไม่ประสบความสำเร็จใด ๆ ตรงกันข้าม ฝ่ายรัฐก็ใช้วิธีการปิดเส้นทางการต่อสู้ ฮัจญ์สุหลง ถูกอุ้มโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจพร้อมลูกของท่านคนหนึ่งและเพื่อนและหายตัวไป ส่วนนายอดุล ณ สายบุรี ซึ่งเป็นลูกของเจ้าเมืองสายบุรีคนสุดท้าย ไม่พอใจกับท่าทีของรัฐไทยที่ไม่สนใจในประเด็นการต่อสู้ของท่าน และสุดท้ายก็เลือกที่จะใช้วิธีการต่อสู้ด้วยอาวุธ โดยจัดตั้งองค์กรแนวร่วมแห่งชาติเพื่อปลดปล่อยปาตานี (Barisan Nasional Pembebasan Patani) ซึ่งเป็นองค์กรปลดปล่อยปาตานีที่ถูกก่อตั้งหนึ่งปี การก่อตั้งขององค์กรแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติ (BRN, Barisan Revolusi Nasional) (Ockey, 2008) ต่อไปองค์กรนี้เปลี่ยนชื่อเป็น “แนวร่วมอิสลามปลดปล่อยปาตานี” หรือ บี.ไอ.พี.พี. (BIPP, Barisan Islam Pembebasan Patani) และยังเป็นหนึ่งในองค์กรปลดปล่อยปาตานีที่เข้าร่วมการพูดคุยสันติภาพกับรัฐบาล น.ส. ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร

จากสายตาของฝ่ายรัฐ การเคลื่อนไหวเหล่านี้ก็ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ ดังนั้น แทนที่จะรับฟังและศึกษาถึงที่มาและเหตุผลของความไม่สงบ รัฐบาลไทยมักจะใช้วิธีการเชิงรุก ไม่ว่าจะเป็นทางทหารหรือทางการพัฒนา แต่การพัฒนาที่นำโดยฝ่ายรัฐก็ไม่ต่างจากการยึดยึดอำนาจของรัฐ ดังนั้น ทำให้ความไม่พอใจของชาวมลายูมากขึ้น จนถึงชาวมลายูไม่มีเส้นทางการต่อสู้โดยใช้สันติวิธี

ฝ่ายรัฐและประชาชนส่วนใหญ่ที่เคยมองความรุนแรงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ปาตานี/สามจังหวัดชายแดนใต้ แต่ไม่มีความเข้าใจใด ๆ เกี่ยวกับสาเหตุและความเป็นมาของปัญหานี้เรียกผู้ที่ใช้ความรุนแรงว่าเป็น “โจรใต้” การใช้คำนี้เป็นตัวชี้วัดที่แสดงถึงความไม่เข้าใจของปัญหาในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะเรื่องประวัติศาสตร์ ดังนั้นการศึกษาถึงประวัติศาสตร์อีกฉบับหนึ่งของชาวมลายูมีความสำคัญในการแก้ไขปัญหา ณ ภูมิภาคนี้อย่างยิ่ง ตรงกันข้าม การบังคับใช้ประวัติศาสตร์ฉบับรัฐไทยซึ่งเต็มไปด้วยกลืนชาตินิยมสุดโต่งฉบับเดียวนั้นไม่อาจจะช่วยสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน

วิธีการจัดการแก้ไขปัญหา “เชิงรุก” ภายใต้อำนาจนายทักษิณ ชินวัตร ทำให้สถานการณ์ความไม่สงบเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น อีกนัยหนึ่ง นโยบายของนายกรัฐมนตรีนี้นี้เติมเชื้อเพลิงและสร้างเงื่อนไขของความรุนแรง ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ที่มีสยิดกรือเซะและเหตุการณ์ตากใบ ในปี 2557 หรือการใช้อำนาจภายใต้กฎหมายพิเศษก่อให้เกิดการปฏิบัติการละเมิดสิทธิโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง

ปฏิเสธไม่ได้ว่า นโยบายการแก้ไขปัญหาคความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ โดยรัฐบาลทักษิณ ทำให้สถานการณ์ในภูมิภาคนี้ แทนที่จะเป็นแนวทางแก้ไขกลายเป็นเชื้อเพลิงและเงื่อนไข แต่ความไม่สงบในพื้นที่นี้มีที่มาและประวัติศาสตร์นานกว่านี้ ดังนั้นการใช้คำที่ผิดไม่ว่าจะเป็น “โจรใต้” หรือ “โจรกระจะจอก” ก็จะเป็นอุปสรรคในการเข้าใจถึงสาเหตุอันแท้จริงของปัญหาความขัดแย้งด้วย

รัฐสยามในสายตาของขบวนการปลดปล่อยปาตานี

หลังจากฉันทามติทั่วไปเพื่อดำเนินการพูดคุยสันติภาพ” ระหว่างรัฐไทยกับผู้ที่มีความเห็นต่างกัน เมื่อปลายเดือนเมษายน 2556 มีการปล่อยคลิปจากฝ่ายขบวนการแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติ (BRN) เกี่ยวกับจุดยืนขององค์กรดังกล่าวเกี่ยวกับการพูดคุย องค์กร BRN เป็นองค์กรที่อาศัยความเป็นองค์กรลับในการต่อสู้ด้วย ดังนั้น การปล่อยคลิปครั้งนั้นเป็นโอกาสแรกสำหรับสังคมไทยส่วนใหญ่สำหรับทราบถึงทัศนคติขององค์กรดังกล่าว (สำหรับคำแปลของแถลงการณ์ดังกล่าว ดู <http://www.deepsouthwatch.org/node/4197>)

ในคลิปแถลงการณ์ที่ปล่อยทาง Youtube องค์กร BRN เรียกฝ่ายรัฐไทยเป็น “penjajah Siam (นักล่าอาณานิคมสยาม)” การใช้คำว่า นักล่าอาณานิคม สำหรับรัฐไทยนั้นไม่ใช่สิ่งประดิษฐ์ของ BRN แต่เป็นคำที่เป็นที่ยอมรับกันในโลกมลายูที่เรียกว่า Nusantara (นุซันตารา หรือหมู่เกาะมลายู Malay Archipelago) ซึ่งทุกส่วนของภูมิภาคแห่งนี้เคยตกเป็นเมืองขึ้นของมหาอำนาจตะวันตกทั้งนั้น สำหรับคนในโลกมลายู การต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชเป็นการต่อสู้ที่สำคัญที่สุด โดยมีเป้าหมายเป็นการขับไล่เจ้าของอาณานิคมออกจากดินแดนของตัวเอง

ในภาษามลายู คำว่า “penjajah” หมายถึงนักล่าอาณานิคม ซึ่งเป็นอำนาจภายนอกที่เข้ามาในดินแดนของชาวมลายู และใช้ความรุนแรงพร้อมสงครามอาวุธเพื่อยึดดินแดนและรักษาอำนาจ ดังนั้นคนพื้นเมืองจำเป็นต้องไล่นักล่าอาณานิคมออกจากพื้นที่ เพราะเป็นพวกที่มาปกครองดินแดนของผู้อื่นโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากคนในพื้นที่ แต่บังคับให้คนในพื้นที่ยอมรับการปกครองโดยใช้การบังคับ

ปาตานีก็ผ่านประวัติศาสตร์ลักษณะเดียวกันกับส่วนอื่น ๆ ของโลกมลายูที่เคยตกเป็นอาณานิคมของอำนาจภายนอก ด้วยเหตุนี้ ฝ่ายที่ทำให้ชาวมลายูสูญเสียอำนาจในการปกครอง ซึ่งเป็นรัฐสยามก็ถูกมองว่าเป็น penjajah ข้อแตกต่างอยู่ที่ว่า ภูมิภาคอื่น ๆ ของโลกมลายูตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศตะวันตก ส่วนปาตานีก็ตกเป็นเมืองขึ้นของรัฐสยาม

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุด คนพื้นเมืองในนุซันตาราที่ตกเป็นอาณานิคมก็เริ่มเรียกร้องสิทธิปกครองโดยตนเองหรือกำหนดชะตากรรมด้วยตัวเอง ซึ่งนำไปสู่การเรียกร้องเอกราช ไม่ว่าจะใช้วิธีการต่อสู้ด้วยอาวุธหรือการเจรจาก็ตาม ภูมิภาคอื่น ๆ ประสบความสำเร็จในการ “บรรลุ” เอกราช เพราะคนมลายูในพื้นที่ที่สนับสนุนฝ่ายขบวนการก็เชื่อมั่นว่า ตัวเองมีสิทธิความเป็นเจ้าของต่อดินแดน (hak pertuanan) สิทธิความเป็นเจ้าของนั้นหมายถึงสิทธิของคนในพื้นที่ที่มีต่อดินแดนสามารถตีความได้ตั้งแต่ระดับโหนดที่ดินจนถึงระดับสูงสุดเป็นสิทธิที่จะเรียกร้องเอกราช โดยมีการกระจายอำนาจ การจัดการด้วยตนเอง และการปกครองพิเศษ อยู่ระหว่างสองขั้วนี้

สำหรับคนพื้นเมืองในโลกมลายู เอกราช (merdeka) ไม่ใช่สิ่งที่ “ได้รับ” จากผู้อื่น โดยเฉพาะเจ้าของอาณานิคม แต่เป็นเป้าหมายสูงสุดของการต่อสู้ที่ต้องบรรลุให้ได้ ดังนั้นในภาษาในภูมิภาคหมู่เกาะมลายู ไม่ใช่คำว่า “ได้รับเอกราช” แต่ ต้อง “บรรลุเอกราช” ผ่านการต่อสู้ ไม่จะเป็นการต่อสู้ทางการอาวุธ (เช่นประเทศอินโดนีเซีย) หรือการเจรจา (เช่นประเทศมาเลเซีย)

ในขณะเดียวกัน การใช้คำว่า “นักล้าอาณานิคมสยาม” ไม่ใช่แค่ชี้ให้เห็นว่า องค์กร BRN มองรัฐไทยอย่างไรเท่านั้น แต่ยังแสดงถึงอุดมการณ์ในการต่อสู้ขององค์กร ซึ่งเป็นการขับไล่เจ้าของอาณานิคมออกจากพื้นที่ของตนเอง (ในบริบทนี้เป็นปัตตานี) เพื่อบรรลุเอกราช ด้วยเหตุนี้เององค์กร BRN และองค์กรที่มีอุดมการณ์เดียวกัน ดังเช่น พูลโ (PULO, Patani United Liberation Organization) บี.ไอ.พี.พี. (BIPP, Barisan Islam Pembebasan Patani) ฯลฯ ไม่ถือว่าตัวเองเป็น “โจร” หรือ “กบฏ” แม้แต่อย่างใด แต่มองว่าตัวเองเป็นนักต่อสู้เพื่อการปลดปล่อยและเสรีภาพของปัตตานี (pejuang pembebasan Patani) คำว่า “ญูแเว (juwae)” ก็เกิดจากคำว่า juang ซึ่งเป็นรากศัพท์ของคำว่า pejuang ที่ออกเสียงตามสำเนียงท้องถิ่นปัตตานี ดังนั้นคำนี้ไม่ใช่คำที่เป็นทางการที่ใช้ในเอกสารต่าง ๆ

การเลือกคำว่า “Siam (สยาม)” แทนที่จะใช้คำว่า “Thai (ไทย)” เกิดจากสาเหตุทางการเมือง ด้วย เพราะจากสายตาของขบวนการปลดปล่อยปัตตานี Siam เป็นชื่อของเชื้อชาติ เช่นเดียวกับกับคำว่า “Melayu (มลายู)” ซึ่งเป็นชื่อของเชื้อชาติเช่นเดียวกัน การใช้คำนี้แสดงให้เห็นจุดยืนที่ว่า คู่กรณีในการพูดคุยสันติภาพมีฐานะเท่ากัน ในเวลาเดียวกันในเอกสารต่าง ๆ ที่นำเสนอในการพูดคุย ฝ่ายขบวนการยังใช้คำว่า “kerajaan Thai (รัฐบาลไทย)” ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ของฝ่ายขบวนการเพื่อดำเนินการพูดคุยสันติภาพอย่างเป็นทางการ โดยมีประเทศมาเลเซียเป็นคนกลาง (ในฐานะเป็นผู้อำนวยความสะดวก) ในฐานะเป็นคู่กรณีที่มีฐานะเท่ากันกับรัฐบาลไทย

ในเอกสารที่อธิบายถึงข้อเรียกร้องห้าข้อ (ที่เป็นรู้จักกันในนาม “เอกสาร 38 หน้า”) ฝ่ายขบวนการก็ใช้คำว่า “bangsa Patani (ชาวปัตตานี หรือ ชาติปัตตานี)” ใน bangsa Patani ก็มีเชื้อชาติหลากหลาย ดังเช่นมลายู จีนและสยาม เพราะฉะนั้นฝ่ายขบวนการก็ไม่ได้มองชาวสยามหรือชาวไทยพุทธเป็นศัตรูที่ต้องขับไล่ออกจากแผ่นดิน ตรงกันข้ามสิ่งที่ต้องขับไล่ออกนั้นคือระบอบที่ถูกสร้างขึ้นมาจากชาวสยามที่เป็น “นักล้าอาณานิคม” เท่านั้น ส่วนคนเชื้อสายสยามก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของสังคมปัตตานี (คำอธิบายเกี่ยวกับเอกสารดังกล่าว ดู รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช, 2014)

จากการใช้คำเหล่านี้สามารถสังเกตได้อย่างชัดเจนว่า ฝ่ายขบวนการปลดปล่อยปัตตานีใช้ศัพท์ต่าง ๆ ที่มีนัยยะทางการเมืองสูงอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อแสดงถึงจุดยืน ยุทธศาสตร์และความชอบธรรมในการต่อสู้

เป้าหมายและวิธีการต่อสู้ของกระบวนการ

กรอบการพูดคุยสันติภาพระหว่างรัฐบาลไทยกับผู้มีความเห็นต่างกำหนดว่า การพูดคุยจะดำเนินภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญไทย ฝ่ายขบวนการก็ยืนยันว่า ฝ่ายตนเป็นขบวนการปลดปล่อยปัตตานี ไม่ใช่กลุ่มแบ่งแยกดินแดน

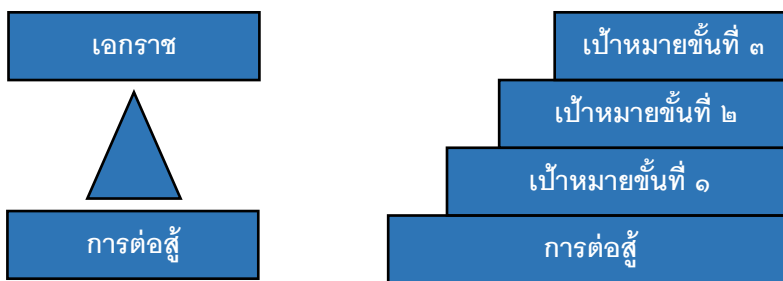
ฝ่ายขบวนการทุกองค์กรก็ยังยึดถือเอกราชเป็นอุดมการณ์สูงสุด แกนนำขององค์กรยอมที่จะเจรจากับฝ่ายรัฐไทยโดยใช้สันติวิธี ซึ่งเป็นการต่อสู้ทางการเมือง ส่วนผู้ที่อยู่ปลายสายบัญชาการ

ยังยึดถือการต่อสู้ด้วยอาวุธเป็นหลัก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ระดับแกนนำพยายามจะพุดคุยและเจรจาเพื่อบรรลุเป้าหมายสุดท้ายอย่างเป็นขั้นตอน ส่วนนักรบที่อยู่ในสนามรบต่อสู้เพื่อบรรลุเป้าหมายโดยตรง (เกี่ยวกับโครงสร้างขององค์กรในขบวนการ, ดู กิตติ, 2548)

ภูมิแผนข้างล่างอธิบายถึงแนวคิดในการต่อสู้ของคนที่อยู่ในขบวนการ ทางซ้ายมือเป็นแนวคิดการต่อสู้สำหรับนักรบที่อยู่ในสนามที่ต่อสู้โดยเสี่ยงชีวิต เพื่อบรรลุเป้าหมายโดยตรง (เอกราช) ส่วนทางขวามือเป็นแนวคิดของแกนนำที่พยายามจะบรรลุเป้าหมายเป็นขั้นตอน เพื่อเข้าถึงเป้าหมายสุดท้ายซึ่งเป็นการปลดปล่อยชาวปาตานี

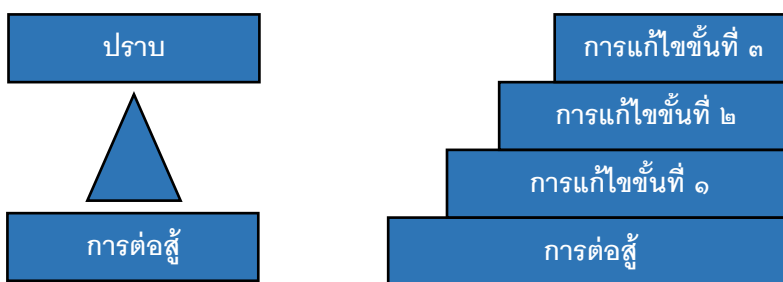
การที่เข้าใจแนวคิดนี้มีความสำคัญ เพราะแม้แต่ในขบวนการเอง ยังมีหลาย ๆ คนที่ไม่มั่นใจกับสันติวิธีเพื่อบรรลุเป้าหมาย ตรงกันข้ามอาจจะเป็นไปได้ว่า จากสายตาของคนเหล่านี้ การเจรจาเป็นก้าวแรกที่นำไปสู่ความพ่ายแพ้ก็ได้ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญคือทำให้ฝ่ายขบวนการเข้าใจว่า การเจรจาเป็นสิ่งที่ประโยชน์ต่อฝ่ายขบวนการด้วย เพื่อผลักดันให้ฝ่ายขบวนการยอมนั่งโต๊ะเจรจา

แผนภาพ ๑. แนวทางต่อสู้สำหรับนักรบในสนาม (ทางซ้ายมือ) และแนวคิดของแกนนำ

แม้แต่ในฝ่ายรัฐไทย โดยเฉพาะฝ่ายความมั่นคงก็มีความแตกต่างกันแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งบางส่วนยังยึดถือวิธีการ “ปราบ” เป็นหลักโดยแทบจะไม่ให้ความสำคัญต่อสันติวิธี ดังนั้น ไม่ยอมที่จะเจรจากับฝ่ายของตนมองว่าเป็น “โจร” เพราะไม่เห็นความชอบธรรมใด ๆ ในการต่อสู้ของขบวนการ ส่วนฝ่ายที่ยอมที่จะเจรจากับอีกฝ่ายหนึ่งก็มีเจตนาที่จะแก้ไขปัญหาย่อยอย่างเป็นขั้นตอน เช่นเดียวกันกับแกนนำของฝ่ายขบวนการที่ยอมที่จะนั่งโต๊ะเจรจา

แผนภาพ ๒. แนวทางต่อสู้เพื่อ “ปราบ” (ทางซ้ายมือ) และแนวคิดแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี

ด้วยเหตุนี้ อุปสรรคอันยิ่งใหญ่ในการสร้างสันติภาพในปาตานีคือแนวคิดแบบสุดโต่งของทั้งสองฝ่าย โดยมีแนวคิดสุดโต่งของฝ่ายขบวนการพยายามจะบรรลุเอกราชโดยตรง โดยใช้แนวทางการต่อสู้ด้วยอาวุธ ส่วนแนวคิดสุดโต่งของฝ่ายความมั่นคงคือการปราบฝ่ายขบวนการโดยใช้วิธีการทหาร ความเสียหายที่เกิดขึ้นในพื้นที่ความขัดแย้งเป็นผลที่เกิดจากการปะทะกันของความเห็นเหล่านี้ เพราะสร้างสันติภาพอันยั่งยืนในพื้นที่ความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้จากสันติวิธีเท่านั้น トラบไตที่คู่กรณีความขัดแย้งยังยึดถือวิธีการสงคราม สันติภาพก็คงจะไม่เกิดขึ้นในพื้นที่

ความเป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาลำหรับความขัดแย้ง

ถึงแม้ว่า การพูดคุยสันติภาพประสบปัญหาหลายอย่าง และเส้นทางสู่สันติภาพยังเต็มไปด้วยอุปสรรค แต่แนวทางแก้ไขปัญหาคือสันติวิธีถือว่าเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาคความไม่สงบในดินแดนปาตานีหรือจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ถูกต้อง เนื่องจากแนวทางแก้ไขโดยใช้วิธีการทหารในช่วงเวลาที่ผ่านมา ไม่ใช่แค่ไม่ได้ผลในการแก้ไขอย่างเดียว แต่ยังสร้างความเสียหายมหาศาล ไม่ว่าจะเป็นชีวิตหรือทรัพย์สินของคนในพื้นที่

หนึ่งในสิ่งที่จำเป็นสำหรับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งโดยสันติวิธีคือ ความพร้อมที่จะรับฟังความเห็นที่ต่างกัน ด้วยเหตุนี้ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ 2556 และความเปลี่ยนแปลงบรรยากาศในพื้นที่ความขัดแย้งมีความสำคัญ เพื่อให้สังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมในพื้นที่และนอกพื้นที่เข้าใจถึงสิ่งต่าง ๆ ซึ่งก่อนหน้านี้สังคมขาดโอกาสที่จะเรียนรู้ แม้ว่าในบางกรณีสถานการณ์อาจจะดีขึ้นในบางกรณี (และกลับไปสู่สภาพเดิมอีกครั้ง) วงจรแห่งความขัดแย้งก็คงจะไม่สิ้นสุด トラบไตที่ปัญหาในพื้นที่ความขัดแย้งแห่งนี้ได้รับการแก้ไขเบ็ดเสร็จ เพื่อให้แนวทางแก้ไขโดยสันติวิธีจะได้ผลจริง จำเป็นต้องมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เนื่องจากฝ่ายรัฐจำเป็นต้องพูดคุยและเจรจากับอีกฝ่ายหนึ่งที่มีความเห็นที่ต่างจากรัฐ การจำกัดเสรีภาพ การกดขี่นักสิทธิและนักเคลื่อนไหว และการข่มขู่ต่อบุคคลต่าง ๆ เป็นวิธีการที่ไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาค แต่เป็นการปิดปากชั่วคราวในขณะที่เหตุการณ์ความไม่สงบยังเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและสร้างความเสียหายต่อคนในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กิตติ รัตนฉายา. (2548). *ย่าใหญ่ไฟใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฐานมีเดีย.

ทีมข่าวอิศรา. (2556). *รู้จัก "มะรือโซ จันทรวดี" เสียจากคนพื้นที่กับข้อมูลฝ่ายความมั่นคง*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.isranews.org/isranews-scoop/item/19405-รู้จัก-มะรือโซ-จันทรวดี-เสียจากคนพื้นที่กับข้อมูลฝ่ายความมั่นคง.html> (2 กุมภาพันธ์ 2556).

ไทยรัฐ. (2556). *โจรใต้บุกโจมตีฐานทหาร อ.บาเจาะ ปะทะดับ 17 ศพ*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thairath.co.th/content/326336> (13 กุมภาพันธ์ 2556).

- ธนศ อภรณ์สุวรรณ. (2549) *ความเป็นมาของทฤษฎี "แบ่งแยกดินแดน" ในภาคใต้ไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ธนศ อภรณ์สุวรรณ. (2556). *ประวัติศาสตร์วิพากษ์ : สยามไทยกับปาตานี*. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม
- พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พ.ศ.๒๕๕๗. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.tsd.police.go.th/law/054.pdf>
- พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A1119/%A1119-20-2548-a0001.pdf>
- พุทธพล มงคลวรารณ. (2552). ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับ “ข้อเรียกร้องข้อของหะยีสุหลง”. *วารสารรัฐสมิแล*, 30, 15-27. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
- รุ่งรวี เฉลิมศรีภิญโญรัช. (2013). *เส้นทางของกระบวนการสันติภาพ (4) : เอกสาร 38 หน้า – เขตปกครองพิเศษแลงเอกราช*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.deepsouthwatch.org/node/5614> (21 เมษายน 2557).
- สุจิตต์ วงเทศ. (2555). *ไทย “เสียดินแดน” ที่ “ได้ดินแดน” ของคนอื่น*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.sujitwongthes.com/2012/04/siam24042> (24 เมษายน 2555).
- สำนักสื่อ Wartani. (2556). *Southern Criminals or People's Fighters*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก:
<https://www.youtube.com/watch?v=3ZfXltWjZd0> (22 กุมภาพันธ์ 2555).
- เอกรินทร์ ต่วนศิริ. (2556). *รายงานพิเศษ มะรอโซ จันทราวดี : จากเหยื่อสู่ แกนนำ RKK*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.pataniforum.com/single.php?id=129> (15 กุมภาพันธ์ 2555).
- Hara Shintaro. (2013). *Satu Bumi Dua Dunia*. [Online]. Available from:
<http://www.deepsouthwatch.org/node/4088> (3 March 2013).
- Hara Shintaro. (2013). *บทแปลคำแถลงการณ์ของ 'ปีอาร์เอ็น' (ฉบับชั่วคราว)*. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.deepsouthwatch.org/node/4197> (4 เมษายน 2555).
- Kudung Bani Jawi. (2013). *13 Februari*. [Online]. Available from:
<https://www.youtube.com/watch?v=ULJNefkKfJI> (20 February 2013).
- Marshall, Andrew. (2013) *Insight: Little optimism for breakthrough in Thailand's forgotten jihad*. [Online]. Available from: <http://www.reuters.com/article/us-thailand-conflict-insight-idUSBRE92O0Z420130326> (26 March 2013).

Ockey, James. (2008) *Elections and Political Integration in the Lower South of Thailand in Thai South and Malay North*, Michael J. Montesano, Patrick Jory ed., Singapore: NUS Press.

The General Consensus on Peace Dialogue Process. [Online]. Available from:
http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/TH_130228_GeneralConsensusPeaceProcess.pdf